

Życie rodzinne
w sferze zawodów wysokiego ryzyka
(na przykładzie zawodu policjanta)

NR 3259

Monika Żak

Życie rodzinne
w sferze zawodów wysokiego ryzyka
(na przykładzie zawodu policjanta)

Redaktor serii: Socjologia
Wojciech Świątkiewicz

Recenzent
Jan Maciejewski

Spis treści

Wstęp	7
1. Praca zawodowa a życie rodzinne — ujęcie teoretyczne	11
1.1. Praca i rozwój zawodowy	11
1.2. Praca a czas wolny	22
1.3. Mąż/zona, partner/partnerka, rodzina a praca zawodowa	27
2. Zawód wysokiego ryzyka	39
2.1. Określenie pojęcia zawodu wysokiego ryzyka	39
2.2. Konsekwencje uprawiania zawodu wysokiego ryzyka	43
2.3. Miejsce rodziny w życiu osób wykonujących zawody wysokiego ryzyka	50
3. Specyfika zawodu policjanta	57
3.1. Policjant w służbie społeczeństwu	57
3.2. Z historii policji i zawodu policjanta	59
3.3. Zasady działania policji w Polsce	65
3.4. Warunki wykonywania zawodu policjanta	71
3.4.1. Warunki stawiane kandydatom do służby w policji	71
3.4.2. Charakterystyka warunków pracy funkcjonariusza policji	74
3.4.3. Społeczno-ekonomiczne aspekty pracy w policji	76
4. Metodologia badań własnych	81
4.1. Cel badań	81
4.2. Pytania badawcze oraz hipotezy	82
4.3. Metody, techniki oraz narzędzia wykorzystane w badaniach	83
4.4. Zasady doboru próby badawczej i organizacja badań	85
4.5. Charakterystyka badanej próby	85

5. Funkcjonowanie rodzin policjantów a ich praca zawodowa — badania własne	93
5.1. Miejsce pracy i rodziny w systemie wartości funkcjonariuszy policji	94
5.2. Związki małżeńskie i partnerskie policjantów	106
5.3. Dzieci w rodzinach i związkach policjantów	116
5.4. Czas spędzany z rodziną i czas wolny funkcjonariusza policji	126
5.5. Konflikty w rodzinie policjanta	135
5.6. Rozwody w małżeństwach mundurowych	140
5.7. Metody wychowawcze stosowane przez funkcjonariuszy policji	149
5.8. Przyjaciele i znajomi policjantów	159
5.9. Podsumowanie	163
Zakończenie	167
Bibliografia	169
Summary	181
Résumé	182

Wstęp

Praca zawodowa stanowi istotną wartość w życiu zdecydowanej większości społeczeństwa. Niejednokrotnie wyznacza rytm dnia, a wszelkie kwestie związane z codzienną egzystencją zostają jej podporządkowane. Realizację zawodową należy uznać za ważną z punktu widzenia zarówno konieczności zaspokojenia potrzeb materialnych, jak i możliwości samorealizacji, urzeczywistniania swoich planów i aspiracji. Miejsce pracy w życiu człowieka w dużej mierze jest uwarunkowane jego postawą wobec tej pracy. Traktowanie pracy w sposób autoteliczny, instrumentalny lub wręcz punitivny może wpływać na znaczenie, jakie ma ona w życiu człowieka.

Niewiele zawodów dzisiaj można nazwać misją czy też powołaniem, niemniej jednak takie zawody istnieją. Niewątpliwie można zaliczyć do nich pracę, a raczej służbę policjanta, której wybór jest, czy też powinien być efektem silnej potrzeby, poczucia misji. Misyjność tej profesji nakłada na jej przedstawicieli szereg obowiązków, od których wykonywania zależy funkcjonowanie całej instytucji. Nie ma tutaj miejsca na indywidualizm i relatywizm w przestrzeganiu poszczególnych punktów regulaminu. Nie przestaje się również pełnić służby po opuszczeniu miejsca pracy, gdyż policjantem jest się 24 godziny na dobę, także w dni wolne od służby. Każdy kandydat do pracy w policji powinien być świadomy konieczności całkowitego oddania i gotowości do różnego rodzaju poświęceń. Ślubując, każdy adept przysięga wiernie służyć zarówno obywatelom, jak i całej ojczyźnie. Ślubowanie oznacza jednocześnie, że służba staje się w życiu policjanta najważniejsza, że będzie stanowić priorytet i wyznacznik wszelkich działań.

Praca policjanta jest związana z wysokim ryzykiem, wykonujący ją są zobowiązani do podejmowania działań mogących skutkować utratą zdrowia, a nawet życia. To sprawia, iż zawód policjanta należy do tzw. zawodów wysokiego ryzyka, które charakteryzują się specyficznymi warunkami pracy oraz wymagają od wykonujących je osób zarówno odpowiednich cech fizycznych, jak i predyspozycji psycho-społecznych. Wykonywaniu zawodu funkcjonariusza

policji towarzyszy stres, spowodowany warunkami pracy oraz odpowiedzialnością społeczną, jaka stoi przed każdym policjantem. „W dzisiejszym świecie życie bez różnych sytuacji stresowych jest wręcz niemożliwe, zwłaszcza jeżeli wykonuje się zawód policjanta. Profesja ta jak mało która wymaga od jej przedstawicieli niemałej odporności na stres i specyficznej struktury osobowości” (DZIEWA, 1996: 6).

Ciągła gotowość do służby i bycie stale dyspozycyjnym sprawia, iż często wszelkie inne kwestie w życiu funkcjonariusza policji schodzą na plan dalszy. Praca ma zatem ogromny wpływ na życie osobiste policjanta i funkcjonowanie jego rodziny. Niemożność zaplanowania czegokolwiek rodzi konflikty i zatargi. Sama praca i towarzyszący jej stres często są przez policjantów przynoszone do domu. Nie pozostaje to bez wpływu na relacje między członkami rodziny.

Nie poprawia sytuacji również fakt, iż w większości przypadków czas pracy policjantów jest nienormowany. Praca zmianowa, również w godzinach nocnych, odbija się na rytmie życia funkcjonariuszy oraz ich rodzin. Należy tutaj postawić również pytanie: czy tak ważna i trudna praca jest w odpowiedni sposób wynagradzana? Czy za dobrze spełnioną misją idą konkretne korzyści materialne? Otóż w tej kwestii widać ogromne dysproporcje między wagą i trudnością służby a wynagrodzeniem za jej pełnienie. Budzi to w funkcjonariuszach oraz ich rodzinach zrozumiałe niezadowolenie i frustrację.

„Bycie policjantem jest bardzo stresującym zawodem, w niektórych kwestiach jest bardziej stresujący niż pozostałe”¹ (ARTER, 2008: 43). Praca policjanta jest obciążona bardzo wysokim ryzykiem, wykonujący ją jest narażony na działanie wielu czynników stresogennych. Takie nawarstwienie niesprzyjających elementów, doświadczanie wielu sytuacji stresowych może prowadzić do nerwicy, a nawet depresji i załamań nerwowych. „Większość ludzi napotyka w pracy podobne problemy, ale każdy czynnik stresujący podlega różnicowaniu pod względem stopnia nasilenia i znaczenia. Osobowość pracownika łagodzi lub potęguje napięcie” (OGIŃSKA-BULIK, 2003: 14). Bardzo często policjanci nie są w stanie poradzić sobie z natłokiem problemów i skutkami stresu zawodowego. Tłumienie w sobie stresu i nawarstwianie się negatywnych emocji niejednokrotnie prowadzi do sięgania przez wykonujących tę pracę po różnego rodzaju używki. Wielu funkcjonariuszy ma problem z nadużywaniem alkoholu. Alkohol spożywają oni zazwyczaj po pracy, w samotności lub z kolegami, kosztem czasu dla najbliższych. W niektórych przypadkach nadmierne spożywanie alkoholu prowadzi do choroby alkoholowej z wszelkimi jej negatywnymi skutkami.

Dla niektórych policjantów praca jest pasją i powołaniem, swojej służbie poświęcają oni całe życie, a wszystko inne schodzi na plan dalszy: „Policja była moją pierwszą największą miłością. Rodzina, niestety, była na którymś miejscu z kolei” (SKIBA, 2008: 46). Całkowite oddanie służbie częstokroć stoi w jawnej

¹ Wszystkie cytaty z prac angielsko- i francuskojęzycznych w moim przekładzie.

opozycji do życia rodzinnego, osobistego; nierzadko wielu funkcjonariuszy nie jest w stanie pogodzić rozwoju zawodowego z realizowaniem roli męża, ojca, syna, brata...

Czy te wszystkie warunki pracy policjanta mogą pozostać bez wpływu na jego życie osobiste oraz na życie jego rodziny? Czy funkcjonariusze na co dzień odczuwają zagrożenia, jakie niesie z sobą wykonywana przez nich profesja? Czy zmianowy (lub nienormowany) tryb pracy policjanta ma wpływ na plan dnia jego rodziny? Czy służba funkcjonariusza policji wpływa na trwałość jego związków małżeńskich i partnerskich? Czy praca w policji jest przyczyną powstawania konfliktów w rodzinie policjanta? Czy służba w policji ma związek z wybieranymi metodami wychowawczymi i socjalizacyjnymi stosowanymi przez ojca policjanta? W jaki sposób praca zawodowa wpływa na relacje i kontakty policjanta oraz jego rodziny z krewnymi i znajomymi?

Celem niniejszego opracowania jest próba znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące wpływu wykonywania zawodu wysokiego ryzyka na życie osobiste i funkcjonowanie rodziny funkcjonariuszy policji. Uzyskane w trakcie przeprowadzonych przeze mnie badań dane pozwoliły na nakreślenie sytuacji osób wykonujących zawody wysokiego ryzyka, zarówno sytuacji zawodowej badanych, jak i osobistej. Niniejsza praca ma pozwolić uzyskać odpowiedź na pytanie, czy, a jeśli tak, to w jaki sposób ryzyko i niebezpieczeństwo towarzyszące wykonywaniu obowiązków służbowych przez policjantów wpływa na ich życie codzienne, a także życie ich rodzin. Wreszcie celem opracowania jest zweryfikowanie, czy wiedza na temat istniejących zagrożeń społecznych i świadomość ich występowania oddziałują na relacje między policjantami a członkami ich rodzin, głównie poprzez stosowanie przez policjantów wobec ich dzieci określonych metod wychowawczych.

Monika Žak

Family Life of High Risk Occupation Groups (Illustrated with the Case of a Police Officer)

Summary

The significant role that family plays in the process of development and socialization of a human being is undeniable. One's profession constitutes another important aspect of every adult individual's life. It is important, since it enables one to acquire financial means necessary for satisfying one's needs, and determines one's place in the society or a social group. The ability to reconcile professional activity with family life is a problem which has lately become a subject of interest among the representatives of various academic fields. Its importance and its role in the proper functioning of particular individuals, and the whole communities they belong to, make it impossible to ignore the influence of these people's professional work on their and their families' everyday existence. Maintaining the balance between one's professional and personal life is necessary for the complete realization of one's working and family functions. It is especially important in the case of jobs, the performance of which requires availability for 24 hours a day and working during irregular hours, in difficult and dangerous conditions. Police service is an example of occupation which determines one's personal life to a considerable extent.

The aim of the present work is to illustrate the impact that high risk occupations exert on the police officers' personal and family life. In the book, various theoretical sources have been discussed, in which the basic information connected with human work, occupation and family are delineated. Different aspects of professional work have been also described, with a special consideration of the characteristics of a police officer's profession in Poland: the background and the social-economic conditions of their service. In the empirical part of this study, the authors have presented the results of research, which she conducted among police officers, their families and people from their close environment. The main issues on which the author has focused include: position of work and family in the police officers' system of values, marriages and divorces in the police officers' environment, leisure time and forms of spending it, and methods that the police officers tend to use for raising their children. The book constitutes a specific study of social consequences that performing a high risk occupation may have for the police officers' personal and family life.

Monika Žak

La vie familiale face aux professions à haut risque (à l'exemple du métier d'agent de police)

Résumé

Le rôle de la famille dans l'évolution de l'homme ainsi que dans le processus de sa socialisation est indubitable. Toute profession fait partie intégrante de la vie de chaque homme. Le travail reste donc important car il permet, d'une part, d'obtenir des moyens nécessaires pour satisfaire des besoins divers et, d'autre part, il est censé définir la place de l'individu dans un groupe social et dans la société. Concilier un travail professionnel avec une vie de famille est devenu récemment un point d'intérêt majeur pour les représentants des différents domaines des sciences. Le poids du problème ainsi que son impact sur le fonctionnement des individus et des sociétés entières ne permettent pas de négliger l'influence de la vie professionnelle sur la vie quotidienne des salariés et de leurs familles. Trouver l'équilibre entre vie personnelle et professionnelle est indispensable pour une bonne réalisation de responsabilités professionnelles et familiales. Ceci est particulièrement important quand il s'agit du travail à horaires irréguliers ou dans des conditions de travail difficiles et dangereuses, ou bien quand il faut rester disponible à travailler le jour et la nuit. Le métier d'agent de police en constitue un exemple, car il détermine de façon remarquable sa vie privée.

L'objectif de cet ouvrage est de présenter l'impact du métier à haut risque sur la vie personnelle et familiale des agents de police. Il s'appuie sur des sources théoriques présentant des notions principales, liées au travail de l'homme, au métier et à la vie en famille. L'ouvrage décrit également des aspects divers de certaines professions, en se concentrant notamment sur celle des agents de police en Pologne : sur son histoire et sur les conditions socio-économiques de ce métier. Dans la partie analytique de son travail, l'auteure présente les résultats de ses recherches menées parmi les agents de police, leurs familles et leur entourage. Les principaux axes de recherche sont l'étude de la place du travail et de la famille dans le système de valeurs des policiers, les mariages et les divorces dans le milieu policier, le temps libre et différentes formes d'activités, les méthodes d'éducation employées par les agents de police. L'ouvrage fournit une étude spécifique des conséquences sociales liées à l'exercice du métier à haut risque, dans la vie personnelle et familiale des agents de police.

Redaktor
Magdalena Starzyk
Projektant okładki
Magdalena Starzyk
Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel
Korektor
Lidia Szumigala
Łamanie
Marek Zagniński

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-345-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-346-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 11,5. Ark. wyd. 15,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 22 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław